

מתיקות ההלכה

הנחמדים מזהב ומפו רב ומתוקים מדבש ופת צופים (תהלים י"ט - א')

ממורינו רבי יהודה אריה הלוי דינר שליט"א

רצ ציהכ"נ "דצרי פיר" ולזור מרכז צ"צ

ניתן לקבל במייל d036194741@gmail.com

שאלות ותשובות בעקבות הקורונה והלכות מכירת חמץ

שקופסת שימורים מולחם וסגור התבטל ממנו שם כלי, וכשהיהודי פותח את הקופסה כדי להוציא ממנו את האוכל היהודי הוא עושה אותו לכלי, וכלי שנמרה מלאכתו ע"י יהודי לא צריך טבילה, לכן מותר להשתמש בקופסת שימורים בלי טבילה.

נשמקאות הכלים סגורים

מי שקנה כלים חדשים לחג הפסח ונמצא במקום שאין מקווה לכלים פתוח בסביבתו, מה יעשה?

תשובה: כתוב בשו"ע (או"ח סימן שכ"ג סעיף ז), מותר להטביל [בשבת] כלי חדש הטעון טבילה, ויש אוסרים, וירא שמים יצא את כולם ויתן הכלי לא"י במתנה ויחזור וישאלנו ממנו, ואין צריך טבילה, דהיינו שיקנה את הכלי לגוי, כי כלי שנמצא בבעלות של גוי אין בו חיוב טבילה. לכן העצה היא, שיקנה את הכלי לגוי ועל ידי זה אין חיוב טבילה [וכאן לא מוזכר שצריך שבעה קניינים כמו במכירת חמץ, מספיק קניין כל דהו, הקניין הכי פשוט הוא לתת לגוי שיגביה את הכלי בידו] וכשהיהודי לוקח שוב מן הגוי אין כוונתו לחזור ולהקנות, אלא לוקח ממנו בהשאלה, ואפשר להשתמש בכלי זה בלי טבילה עד שיפתחו המקוואות, ואז יכוון לזכות בכלי שוב ויטביל את הכלי.

יש עוד עצה ששמעתי בשם הגר"ש אלישיב והגרש"ז אורבך זצוק"ל, להפקיר את הכלים בפני שלושה אנשים [אפילו בני הבית], והוא יכוון לא לזכות בו.

בימים אלו שנחשב שעת הדחק, מותר לסמוך על זה.

הלכות מכירת חמץ

א) האם מספיק למכור את החמץ לגוי או חייב למכור גם את מקום החמץ:

יש סוברים שאם מכר את החמץ לגוי, אין חיוב להוציא מרשות ישראל, אלא מניחו בארון סגור שאינו משתמש בו בפסח, וכמו חמץ של עכו"ם ברשות ישראל שסני במחיצת עשרה (חק יעקב).

וכמה אחרונים חולקים, כיון שהגוי למעשה לא יגע בו נראה כחמץ של ישראל, וגם יש חשש שמא יבא לאכול כיון שהיה שלו, ולכן לא מספיק לייחד מקום או מחיצת עשרה, אלא צריך להוציא מרשותו, ולכן יש גם להשכיר מקום החמץ (משנ"ב סימן תמ"ח ס"ק י"ב).

ב) האם חייב למכור את החדר לגוי או מספיק בשכירות:

במשנ"ב (סימן תמ"ח ס"ק י"ב) כתב למכור גם את המקום לגוי, ולענין שכירות דעת ה"ב"ח שלא מועיל כיון שגוף החדר שייך לישראל המשכיר, אולם המשנ"ב (ס"ק י"ט) כתב שגם שכירות מספיק.

ג) אסור להשכיר מקום רק לחמץ:

ויש להעיר, שהרי מבואר בשו"ע (סימן ת"ג סעיף ה') שאסור להשכיר בית ע"מ ליתן בו חמץ, מטעם שזה נחשב משתכר באיסורו"נ, והמשנ"ב (ס"ק י"ב) מביא דיש מקילים אם השכיר לפני פסח וממשיך על פסח, ויש מחמירין אפילו אף ל' יום של פסח (ב"ח, פ"ח, ד"ה משה בשם האגור) וא"כ איך כאן משכיר את החדר לגוי, ומקבל על זה כסף.

ולכן כתבו האחרונים שיש להשכיר גם ע"מ שיכול ליתן שם חפציו וכדומה, ולא רק שיניח חמצו, כדי שלא יהא משתכר באיסורי הנאה.

ד) מכירת קרקע בארץ ישראל:

והנה כתב מרן החזון איש זצוק"ל (ח"י"מ יקוים, סי' ע"ז ס"ק ח') שבארץ ישראל אין היתר למכור את המקום לגוי אלא בשכירות, שהרי אסור למכור בית לנכרי בארץ ישראל משום "לא תחנם" לא תתן להם חנייה בארץ (ע' שו"ע י"ד סימן קנ"א סעיף ח'), ואפילו רק מכירה לזמן כתב החזון איש (שביעית סי' כ"ד ס"ק ד' ד"ה והנה לעיל) לאסור שזהו כמכירה גמורה, ואסורה מן התורה, ואין היתר אלא בשכירות.

ה) להשכיר ארון או מדף (shelf):

אם הארון הוא מחובר לקרקע, ומשכיר את הארון לגוי, נחשב שהחמץ הוא מחוץ לבית ישראל.

והוסיף מרן הגר"ש קרליץ זצוק"ל, שאפילו אם השכיר מדף אחד מותר,

ענר השכינה

אנחנו מתקרבים לימי הפסח, וההרגשה היא שנמצאים בגלות, לא נמצאים בבית הכנסת, ולא נמצאים בבית המדרש, רבונו של עולם מזכיר לנו איך הוא מרגיש בלי הבית המקדש, כתוב בגמ' בברכות (דף ג' ע"א) בכל יום בת קול מנהמת השכינה אוי לי שהגליתני את בני, ועכשיו עלינו להצטער עם השכינה, וה' שיעזור שנגיש את זה, ובזכות זה נזכה בקרוב לגאולה האמיתית במהרה בימינו, אמן.

תפילת שחרית כותיקין במקום מנין

ישנם שזוכים להתפלל במנין ע"י שכנים במרפסות או דירות צמודות זו לזה, אבל ישנם הרבה אנשים שאינם יכולים להתפלל במנין ומוכרחים להתפלל ביחידות.

כתוב בבאור הלכה (סימן נ"ח סעיף א' ד"ה ומצה מן המוכה), דע דהזהירם לקרות כוותיקין מותר לקרות להתפלל ביחידים אם אין להם מנין, וגדולה מזה מוכח במשנה (ברכות דף כ"ב י"ד לטובל וכו' עיין שם) דאפילו אם אין לו תפילין בעת ההיא אפ"ה יזהר לקרותה בזמנה סמוך להניק, ומשנה זו איירי בוותיקין כדמסקינן בגמ' שם.

משמע בדברי הביאור ההלכה שרק מי שנזהר לקרות כוותיקין נחשב עבדו תפילה במנין, כך משמע, ומובא שהגר"ש אלישיב זצוק"ל היה מסתפק במי שאינו רגיל להתפלל בוותיקין אם מותר לו להתפלל ביחידות בשביל להתפלל ותיקין, והגר"ח קניבסקי שליט"א פסק שלא דווקא מי שיש לו קביעות אלא אפילו אם הוא רוצה להתפלל מפעם לפעם כדי לעשות המצה כתיקונה רשאי להתפלל ביחידות, כי תפילה כותיקין עדיף משתפלה בציבור.

למעשה, בימים אלו שאין כל כך הרבה ברירה, העיצה לכל מי שאינו יכול להתפלל במנין שיתפלל בוותיקין וכך יחשב יותר מתפילה בציבור.

תפילת מנחה עם תפילין

כתב הגר"ח קניבסקי שליט"א בספר הזכרונות בשם דודו מרן החזון איש זצוק"ל, נכון להתפלל מנחה עם תפילין ביחידות מלהתפלל בציבור. ושמעתי שהגה"צ רבי יהודה שפירא זצ"ל דייק כע"ז מדברי המגן אברהם (או"ח סימן ס"ו ס"ק י"ב) שמי שמתפלל תפילה עם תפילין יש לו מעלה כמעלת תפילה בציבור.

ולפ"ז מי שאין לו אפשרות להתפלל במנין ראוי שיתפלל גם תפילת מנחה עם תפילין וכך יחשב תפילתו כתפילה בציבור. וכך אני נוהג בימים אלו [כמובן שצריך לברך על התפילין].

ומי שלומד בבית יוכל ללבוש את התפילין גם בשעת לימודו וכך חוטף עוד מצוות. [בזמן הקדמונים למדו עם תפילין, ומה שלא לומדים עם תפילין כי אין לנו גוף נקי, אבל מי שלומד ולובש תפילין אשרי חלקו].

טבילת כלים

חיוב טבילה מן התורה הוא בכלי מחכת, ומדרבנן גם כלי זכוכית צריך טבילה, ועל כלי פלסטיק אין צריך טבילה כלל [חיוב טבילה הוא רק על הכלים שנוגעים באוכלים ומשקים].

אנו נוקטים שכלי חשמל צריכים טבילה, אמנם יש דעות שסוברים שהיות שזה מחובר לחשמל דינם כמחובר, ובכל זאת אנו מחמירים ונוהגים לטבול כלים אלו כי זה לא נחשב חיבור, זה רק הכי תמצוי להכניס את זרם החשמל לכלי.

כלים שיש בהם שותפות ישראל כגון הכלים המיוצרים ע"י חברת 'אלקטרו חשמל', לא צריך טבילה.

הכלים שמיוצרים בארץ ישראל אינם צריכים טבילה, משום שבכולם יש בעלות ישראל.

ישנם אנשים המשתמשים בקופסת שימורים לאחר שנגמר האוכל שבתוכו כדי לבשל בהם את הביצים [ועושים זאת כי על הצד שימצאו דם בתוך הביצים לא יצטרכו להגעיל את הסיר], ויש לדון האם הקופסת שימורים שיוצרה ע"י גוי צריכה טבילה, ופסק הגר"מ פיינשטיין זצ"ל שהיות

כי כל מדף הוא מקום בפני עצמו. ואם הארון לא מחובר, יל"ע אם מספיק להשכיר מדף א', או שצריך להשכיר את חציו מלמטה למעלה, כדי שזה יחשב כמרתף עכו"ם. וכן יש להתפנק בארון התלוי בקיר, אם מספיק שמסכיר מדף שתלוי בקיר, או שיש להשכיר אף את הקרקע שמתחת לארון. – וכן אם יש שיש במטבח מתחת הארון המושכר לגוי, האם צריך להשכיר גם את המקום הזה של השיש.

ו) אם צריך לפרט איזה מין חמץ וכמה שוה:

איתא בשו"ע (ה"מ סימן ר"ט סעיף ב') האומר לחברו כל מה שבבית זה אני מוכר לך בכך וכך, וכל מה שיש בתיבה זו או בשק זה אני מוכר לך בכך וכך, ורצה הלוקח והלך, אין כאן קנין משום שלא סמכה דעתו של לוקח, שהרי אין יודע מה שיש בו אם תבן אם זהב, ואין זה אלא כמשחק בקוביא, שהרי אינו יודע מה יש שם, ואם כדאי לו לקנות במחיר שישלם לו, עכ"ל.

ועפ"י כתב **המקור חיים** (סימן תמ"ח ס"ק) שכשמוכר חמץ צריך לפרט כל מין חמץ שבביתו, דאם כותב סתם, הר"ז כאין מינו ידוע שהמכר בטל, וכ"כ **החיי אדם** (כלל קכ"ד ס"ג).

ועיין **שו"ת רע"א** (מח"ת סי' ז') שנשאל בא' שמכר חדר מיוחד עם חמץ שבו לנכרי, ואמר לו שכל חמצו שיש לו במקום אחר הכל יהא קנוי לו אנב קרקע, אם חלה הקנין כזאת.

והשיב הגר"ע א, דמעיקר הדין קנה את החמץ כשאומר כל חמצו שיש לי בעולם מכור לך, כמו שאמר כל נכסי שיש לי מכורים לך, דקי"ל בשו"ע (ה"מ סי' קי"ח סעיף כ"ה) שקנה כל נכסיו, וא"כ ה"ה כל חמצו שיש לי בכל מקום מהני, ומסיים שבאמת צ"ע מ"ש מכל מה שיש בביתו שלא מועיל.

ועיין **הביאור הלכה** (סימן תמ"ח ד"ה דבר מועט) שהביא דברי **המקור חיים**, לכתחילה לא יכתוב סתם "כל שיש בו חשש חימוץ", דהוי כאין מינו ידוע, שהרי לא יודע אם שוה הרבה או מועט אלא יפרוט כל מין ומין, ועכ"פ בדיעבד אפשר להקל, ע"ש.

ולכן, יש הרבה מקומות כשמוכרים חמץ ממש בעין נוהגים לכתוב בשטרי הרשאה בין המוכר להרב, שתי פרטים נוספים, סוג החמץ וגם כמה שוויים בערך, כדי לצאת שיטת הג"ל.

ז) כמה קרקע צריך להשכיר לצורך קנין אנב:

מבואר בגמ' **קידושין** (דף כ"ו ע"א) שמספיק קרקע כל שהוא לקנין אנב, אבל שם מיירי שמקנהו קנין גמור, ולכן סגי בשוה פרוטה, אבל בזה שהוא משכירו, שמא אין זה שוה פרוטה, ולכן יש להשכיר לו טפח על טפח, ואם הוא משכירו רק לשעתים, או מקום שלא בשימוש כ"כ, כגון מתחת הספה או המקרר, ראוי שיהיה בו אמה על אמה, כדי שיהיה בו איזה חשיבות, שיהיה בו לפחות שוה פרוטה (מון הגר"ז קרליץ זצוק"ל).

ח) האם מכירת חמץ ע"פ דינא דמלכותא או מספיק ע"פ דין תורה:

מנשה שהלשינו לשרי המדינה ד"מערוין", שהיהודים עושים עיסקות בלי "שטעמפיל" [חותמת] שהם מוכרים חמץ ולא מדווחים וכו' [ולא משלמים מיסים], ושרי המדינה לא קיבלו את המלשינות, ואמרו שזה רק מכירה משום איסור חמץ ואין למכירה זו שום תוקף ע"פ חוקי המדינה.

ולכן נתעוררו הברוך טעם ועוד גדולים לדון על תוקף המכירה, כיון שאין המלכות מכרת במכירה זו, והחתם סופר (תש"ק ק"ג) לא הסכים לטענה זו, כיון שבדיני תורה יש תוקף למכירה זו.

ובשו"ת דברי חיים (צאנז, ח"ב סי' ל"ז) נשאל היות שכותבים השטר רק בלשון הקודש, ובדיני חיים (צאנז, ח"ב סי' ל"ז) נשאל היות שכותבים השטר רק בלשון וא"כ אין זה מכירה. אם לא נכתב בלשון אשכנז אין בו תוקף למכירה, והשיב שצריך תוקף מכירה ע"פ דין תורה, משום שבין כך אצלם זה נחשב רק מכירה להפקיע איסור חמץ, ולכן לא מחייבים "שטעמפיל" [חותמת] וכל הערכאות אינם מכירים במכירה הזאת.

והוסף שחותנו הברוך טעם חשש על מעשה שטר מכירה בלשון אשכנז, אך לדידיה נראה שאין צריך לחוש לזה ע"י שם. וע"פ **חזון איש** (ביקומים סי' ט"ז ס"ק ח') שבת שמוכרים לגוי עם חמץ, לא צריך לרשום "בטאבו" על שם הקונה, אלא שראוי להודיעו שהקנין הוא ע"פ דין תורה, שאל"כ דעתו מן הסתם לקנות ע"פ חוקי המדינה. ודעת **הגר"ע אלישיב** זצוק"ל שצריך שיהיה לזה תוקף ע"פ חוקי המדינה.

ולמעשה בכשרות הבר"ץ **ירושלים של העדה החרדית** אין מקפידים בזה, אבל במכירת חמץ שע"י **שארית ישראל** ושל **בר"צ הגר"ז קרליץ זצוק"ל** מוסיפים במכירה פרטים נוספים שיחול גם לפי חוקיהם.

ליזהר מלהעלות את המחיר:

יש בזה גם חומרא, דהנה כתב **הביאור הלכה** (ס"ג, ד"ה דבר מועט) שיזהר שלא להרבות המחיר של חמץ יותר משווי שותו, דא"כ בטל המקח, אולם בפמ"ג משמע שאין זה מעכב, כיון שבדיניהם אינו יכול לחזור ע"ש. ומשמע מזה שאם מנהג אותו מקום לחזור משום ביטול מקח, הוא לעיכובא, וצ"ע בזה, עכת"ד ביאור הלכה.

ולחנ"ל נמצא כיון שכל עיקר המכירה שלנו (לפי החת"ס, דברי חיים, וחזון איש) הוא ע"פ דין תורה, א"כ נמצא שאם זה יותר משותו, יש ביטול מקח בדין תורה, והחמץ אסור.

ט) האם צריך להקנות את השטר לכל המוכרים:

מבואר בגמ' **גיטין** (דף כ"ו ע"ב) דשטר קנין לא מהני אלא א"כ קנוי הנייר למוכר, כן מדייקים **הקצות החושן** (סי' קצ"א א') ו**הנתיב"מ** (שם סי' ק א') ואפילו אם הלוקח נתן שכר הסופר, צריך הוא לחזור ולהקנותו למוכר, כדי שיהא 'ספר המקנה', ואם המוכר יתן השטר לקונה ע"מ שיהא הנייר שלו לא מהני, דהוי אותיות פורחות באויר כמבואר בגמ' גבי גט, כמו כן לענין שטר קנין.

וענין זה כתב בקצוה"ח (סי' ר"ו ס"ק ה') שאם כתב שטר מקנה על נייר איסוד"נ לא מהני, כיון שלא יכול להקנותו ועי"ש.

ולפ"ז במכירת חמץ שעושים גם קנין שטר להקנות לגוי מקום החמץ, האם השטר צריך להיות של כל המוכרים.

והורה **הגר"ע אלישיב** זצוק"ל שאם השטר שייך להשליח של המוכרים די בזה, ואין צריך להקנותו לכל המוכרים.

[וע' **אור שמח** (פ"ב גירושין הל' ט"ו) שהביא פלוגתא בזה, דדעת **הרמ"ה** ששליח מגרש בנייר של הבעל, ודעת **הפר"ח** שמגרש בנייר של שליח – ופלוגתתם האם שליח עצמו נעשה במקום המשלח, או רק פעולת השליח מתחייב – ומביא שם ספיקת אחרונים בהל' חמץ אם הקנה שליח מטלטלין אנב קרקעות של עצמו – כן סבר המקור חיים – תלוי בחקירה הנהל].

ו) ליזהר שלא יהיה כהערמה:

כתב **המשנ"ב** (סימן תמ"ח ס"ק י"ג) ליזהר מלעשות דברים המונעים מהגוי ליטול את החמץ, שלא יראה שהמכירה הוא רק הערמה בעלמא.

מנעול על החמץ

ולכן כתב המשנ"ב (שם) שאם עשה מנעול על הדלת, שהעכו"ם לא יכול ליכנס ליטול החמץ, אם היה כן בשעת המכירה, לא סמכה דעת העכו"ם ובדיעבד החמץ אסור (אחרונים). ולכן מי שלא נמצא בבית בימות הפסח צריך לציין היכן נמצא המפתח.

להאריך ימי השכירות

מטעם זה, יש אומרים שכשמשכירים לנכרי את החדר שהחמץ בתוכו, אין להשכיר לו רק לפסח בלבד אלא יש להשכיר לו עד ר"ח אייר, דא"כ מכיון שלוקח זמן עד שהגוי מוציא כל חמצו מיד אחר פסח, נראה כהערמה (שו"ת **דברי מלכאל** ח"ד סי' כ"ד ס"ק ג').

ודעת **הגר"ע אלישיב** זצ"ל (אשרי האיש ח"ב פ' ק"א אות י"ז) והגר"ז **קרליץ** זצוק"ל שמספיק לתת לו עוד יום א' לאחר פסח.

יא) האם מותר ליכנס לחדר המכור לגוי שיש בו חמץ:

יש סוברים (שיבת ציון בשם גר"ב) שאסור להיכנס לחדר שיש בו חמץ, שמא יבא לאוכלו, ונחשב כמו חמץ של גוי ברשות ישראל שאסור, כמבואר בשו"ע (סי' ת"מ סעיף ב').

אולם **החזון איש** (או"ח ריש סי' קכ"ד) כתב שיתכן שאין צורך לסגור חדר זה, ואפשר להיכנס אליו באקראי, דעל אקראי לא אסרו חכמים.

והוסף **הגר"ז קרליץ** זצוק"ל (חוט שני פסח פ"ח ס"ק ב') שאם מתנה מראש עם הגוי, יכול ליכנס אפילו כמה פעמים, אולם דעת **הגר"ז אוירבך** זצ"ל (היבנות שלמה) ובעל **שבט הלוי** זצ"ל (מבית נוי) דמותר רק בשעת צורך גדול, כדי לא לזלזל במכירה.

יב) מוכר ביתו לגוי אי צריך לחזור ולקבוע המזוזה:

אם מוכר חדרו לנכרי כתב בשו"ת **דברי מלכאל** (ח"ב סי' כ"ב ס"ק ט') שיש לחזור ולקבוע את המזוזה שבחדרו לאחר פסח, כיון שהיה של הגוי, ונפטר מן המזוזה, הר"ז פסולה לאחר פסח משום תעשה ולא מן העשוי, וכעין שיטת **ארבעה טורי אנב** בשם **הרי חדש** (מובא שערי תשובה סי' תרכ"ו ס"ק ג') לענין סוכה, שכל השנה היה שם מזוזה, ופתחו את הגג לפני החג, ונעשה דירת ארעי שפטור ממזוזה, שיש סוברים שלאחר סוכות צריך לחזור ולקבוע המזוזה משום תעשה ולא מן העשוי.

ואם רק משכיר חדרו לגוי, וכן מי שנוסע לפסח, ומשכיר כל הבית לגוי למשך ימי הפסח, כתב בהגהות לחם פנים (על הקישור סימן קי"ד ס"ב) שיל"ע אם נפסלה המזוזה לאחר פסח משום תעשה ולא מן העשוי ויש לחזור ולקבועה בלי ברכה.

אולם אם כתב בחוזה שכירות שיש גם לישראל זכות להיכנס ולהשתמש בחדר, כתב בשו"ת דברי מלכאל שם שאין צריך לחזור ולקבוע את המזוזה לאחר פסח.

ולמעשה, מסקנת השערי תשובה שם דלא כהפרי חדש כיון שבשעה שקבעו את המזוזה נעשה בכשרות, ואף בזמננו בכל אופן המנהג הוא שלא לחזור ולקבוע המזוזה לאחר הפסח (חוט שני פסח פ"ח ס"ק ב' עמ' קח, וע"ע משנ"ב סימן תרכ"ו ס"ק כ"א, ובשערי תשובה שם, וחוט שני סוכות עמ' ר"ד).